

“Διαδίκτυο: απόλαυση ή παγίδα;” Μια εκπαιδευτική δράση καλής πρακτικής και συνεργασίας φορέων για την απόκτηση δεξιοτήτων διαδικτυακής συμπεριφοράς

Χρ. Παλάζη¹, Φ. Καραγκιόζη², Β. Εφόπουλος³

¹Δρ Παιδαγωγικής, Msc Σχολικής Ψυχολογίας
palazi@gmail.com

²Παιδαγωγός, Κέντρο Πρόληψης ΟΑΣΙΣ
kp-oasis@otenet.gr

³Σχολικός Σύμβουλος Πληροφορικής
vefop@sch.gr

Περίληψη

Στην εισήγηση αυτή παρουσιάζεται η εκπαιδευτική δράση που εφαρμόστηκε πιλοτικά σε 5 σχολικές μονάδες της Δ.Δ.Ε. Σερρών κατά το σχολικό έτος 2016-2017, σε συνεργασία με τον Συμβουλευτικό Σταθμό Νέων της Δ.Δ.Ε. Σερρών, το Πανελλήνιο Θεματικό Δίκτυο για την Ασφάλεια στο Διαδίκτυο και το Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων & Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας "ΟΑΣΙΣ". Η δράση είχε ως αφορμή τη διαπίστωση της υπερβολικής έκθεσης των παιδιών και των προσωπικών τους δεδομένων στο Διαδίκτυο και συγκεκριμένα στα κοινωνικά δίκτυα. Η εκτεταμένη ενασχόληση με το θέμα, αποκάλυψε το μέγεθος της άγνοιας των παιδιών, αναφορικά με την ασφαλή και σωστή χρήση του διαδικτύου που αποτελεί τη βάση της δημιουργίας προβλημάτων, τα οποία ακόμη και όταν συμβαίνουν σε εξωσχολικό πλαίσιο, επηρεάζουν την ψυχολογία τους και επιβαρύνουν εξαιρετικά το σχολικό κλίμα.

Λέξεις κλειδιά: Διαδίκτυο, κοινωνικά δίκτυα, προσωπικά δεδομένα, ασφαλής χρήση.

1. Εισαγωγή

Η καταγεγραμμένη και μέσω πολλών περιστατικών λανθασμένη συμπεριφορά και χρήση του Διαδικτύου και των κοινωνικών δικτύων από τους μαθητές και τις μαθήτριες που προκάλεσε σε αρκετές περιπτώσεις εκδηλώσεις παραβατικής συμπεριφοράς, οδήγησε στη σκέψη ότι ο σχεδιασμός μόνο επιμορφωτικών και ενημερωτικών δράσεων δεν είναι αρκετός για την άρση του φαινομένου. Θεωρήθηκε ότι μόνο η προσπάθεια συνέργειας δομών και φορέων προς μια κοινή κατεύθυνση θα βοηθούσε αποτελεσματικότερα. Έτσι το σχολικό έτος 2016-2017 σχεδιάστηκε και

υλοποιήθηκε στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Σερρών, μια στοχευμένη δράση σε συνεργασία:

- του Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων (Σ.Σ.Ν.) της Δ.Δ.Ε. Σερρών (<http://ssn.ser.sch.gr>),
- του Θεματικού Δικτύου για την Ασφάλεια στο Διαδίκτυο (<http://isecurenet.sch.gr/portal>) και
- του Κέντρου Πρόληψης “ΟΑΣΙΣ” (<http://kpoasis.blogspot.gr>) και των συνεργατών του.

Η εκπαιδευτική αυτή δράση αφορούσε την παράλληλη επιμόρφωση στα Γυμνάσια της Π.Ε. Σερρών που επιλέχθηκαν να συμμετέχουν στη δράση:

- i) από την πλευρά των μελών του Θεματικού Δικτύου σε θέματα ασφάλειας στο Διαδίκτυο, προστασίας προσωπικών δεδομένων και
- ii) από την πλευρά του Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων και του Κέντρου Πρόληψης, σε θέματα διαδικτυακής συμπεριφοράς και στάσεων, μέσω της διενέργειας βιωματικών παρεμβάσεων.

2. Μέθοδος

Η επιλογή για τη συμμετοχή στην εκπαιδευτική δράση μαθητών/-τριών Γυμνασίου, οφείλεται στη διαπίστωση πως η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα εμφανίζει εντονότερα τα προβλήματα κακής διαδικτυακής συμπεριφοράς (εθισμός, έκθεση προσωπικών δεδομένων, εξαπάτηση, διαδικτυακός εκφοβισμός, ρητορική του μίσους στο Διαδίκτυο), που διαπιστώνουμε από τη βιβλιογραφική καταγραφή και τη βιωματική εμπειρία (Φραγκουλίδου, 2006, Σφακιανάκης et al., 2012). Η παρέμβαση σχεδιάστηκε να αφορά 1 ή 2 τμήμα/-τα του σχολείου και εφαρμόστηκε σε συνεργασία του Σ.Σ.Ν. με τα στελέχη του Κέντρου Πρόληψης, σε διάρκεια 6- 8 βιωματικών συναντήσεων με τους/τις μαθητές/-τριες. Ακολούθησαν διδακτικές παρεμβάσεις από τον εκπρόσωπο του Δικτύου για την Ασφάλεια στο Διαδίκτυο στη Δ.Δ.Ε. Σερρών.

Στην έρευνα συμμετείχαν μαθητές και μαθήτριες και από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου (Α’- Γ’), σύνολο: 517 άτομα, οι οποίοι συμπλήρωσαν καταρχάς ένα δομημένο ανώνυμο ερωτηματολόγιο με 78 ερωτήσεις κλειστού τύπου, με τον τίτλο: “*Διαδίκτυο: απόλαυση ή παγίδα;*”. Για την επεξεργασία των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό Google DataStudio, που επιτρέπει στους χρήστες να οπτικοποιούν τα αποτελέσματα ερευνητικών δεδομένων, με συνδυασμό ποικίλων παραμέτρων διερεύνησης. Συγκεκριμένα δίνεται η δυνατότητα σύνδεσης των δεδομένων και αξιοποίησης των παραμέτρων που επιθυμεί ο χρήστης, αναφορικά με τα υποκείμενα της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα που θέτει.

Πριν την έναρξη της εκπαιδευτικής δράσης, προηγήθηκε ενημέρωση της εκπαιδευτικής κοινότητας για το σχεδιαζόμενο εγχείρημα και έγινε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος από τις σχολικές μονάδες της Π.Ε. Σερρών. Στις συνεδριάσεις των

συλλόγων διδασκόντων συζητήθηκε το ενδεχόμενο συμμετοχής του σχολείου και ακολούθησαν θετικές εισηγήσεις-προτάσεις συνεργασίας προς την υπεύθυνη του Συμβουλευτικού Σταθμού. Ο περιορισμός των συνεργατών που θα μπορούσαν να υλοποιήσουν τις βιωματικές δράσεις στις σχολικές μονάδες, οδήγησε τελικά στην επιλογή μόνο 5 σχολείων, Γυμνασίων αποκλειστικά και όχι και Εν. Λυκείων, με τη σκέψη της δυνατότητας συνέχισης της δράσης κατά τα επόμενα σχολικά έτη, σε περίπτωση επιτυχούς εφαρμογής της εκπαιδευτικής δράσης, κατά το σχολικό έτος 2016-2017.

Ακολούθησαν συναντήσεις και συζητήσεις με τις παιδαγωγικές ομάδες που οργανώθηκαν στα 5 συνεργαζόμενα Γυμνάσια, 4 στην πόλη των Σερρών (3^ο, 4^ο, 5^ο, 6^ο Γυμνάσιο) και ένα σε ένα περιφερειακό σχολείο (Παλλατίδειο Γυμνάσιο Σιδηροκάστρου). Έγινε προγραμματισμός αναφορικά με τη συνεργασία των διδασκόντων και της Διεύθυνσης των σχολείων και των συνεργατών της εκπαιδευτικής δράσης. Η επιλογή των τμημάτων του σχολείου που θα συμμετείχαν στο πρόγραμμα, ήταν αποκλειστικής αρμοδιότητας του κάθε σχολείου, ωστόσο έγιναν προτάσεις να επιλεγούν τμήματα μαθητών/-τριών στα οποία έχουν εντοπιστεί προβλήματα κυρίως σε θέματα διαδικτυακής συμπεριφοράς. Οι μαθητές και οι μαθήτριες που αποτέλεσαν τα υποκείμενα αυτής της έρευνας-δράσης, προέρχονταν και από τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, σύνολο 525 άτομα (117 μαθητές της Α' Γυμνασίου, 166 μαθητές της Β' Γυμνασίου και 242 μαθητές της Γ' Γυμνασίου) εκ των οποίων τα 277 ήταν αγόρια και τα 248 κορίτσια (Σολομωνίδου et al., 2007).

Πριν την έναρξη της εκπαιδευτικής δράσης, ενημερώθηκαν οι γονείς/κηδεμόνες των παιδιών που συμμετείχαν στη δράση από την υπεύθυνη του Σ.Σ.Ν. με ενημερωτική επιστολή και συγκεντρώθηκαν υπογεγραμμένα έντυπα γονικής συναίνεσης για φωτογράφιση-βιντεοσκόπηση (βάσει των προτύπων που παρέχει το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο). Σε πρώτη φάση, τα παιδιά με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών που συνεργάστηκαν καθώς και τη συνδρομή κατά περίπτωση των καθηγητών Πληροφορικής του σχολείου, συμπλήρωσαν το Pre-test στο εργαστήριο Πληροφορικής του σχολείου (Dugard & Todman, 1995). Η επιθυμία μας να καλύψουμε με τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, όλο το εύρος της συμπεριφοράς και στάσης των μαθητών/-τριών και την προσπάθεια να σκιαγραφήσουμε το προφίλ τους ως χρηστών του Διαδικτύου, οδήγησε στην κατασκευή ενός ερωτηματολογίου με μεγάλο αριθμό ερωτήσεων κλειστού τύπου (σύνολο: 78 ερωτήσεις), που καλύπτει διάφορες θεματικές ενότητες (ασφάλεια στο Διαδίκτυο, ένταση χρήσης, προσωπικά δεδομένα, συνήθειες δραστηριότητες, κίνδυνοι παρενόχλησης, διαδικτυακός εκφοβισμός). Το ερωτηματολόγιο δεν αντιγράφηκε από κάποιο έτοιμο εργαλείο, αλλά συντάχθηκε εξ αρχής από την υπεύθυνη του Συμβουλευτικού Σταθμού με τις υποδείξεις και τη συνεργασία του Σχολικού Συμβούλου Πληροφορικής, που εκπροσωπεί το Δίκτυο για την Ασφάλεια στο Διαδίκτυο στην ΠΕ Σερρών, στη βάση άλλων έγκυρων δομημένων ερωτηματολογίων και με την αξιοποίηση ποικίλου

υλικού εκπαιδευτικών ιστοσελίδων που πραγματεύονται θέματα ασφάλειας και διαδικτυακής συμπεριφοράς.

Τα παιδιά, παρά τους φόβους μας για το αντίθετο, συμπλήρωσαν εύκολα και γρήγορα το ερωτηματολόγιο και μάλιστα μας εξέπληξε το ενδιαφέρον τους από την αρχή της εκπαιδευτικής δράσης για τη συμμετοχή τους σε αυτή. Καθώς μάλιστα περνούσε η σχολική χρονιά δεχθήκαμε και παράπονα από τους μαθητές και τις μαθήτριες άλλων τμημάτων για τη μη δυνατότητα συμμετοχής τους (Solomonidou & Mitsaki 2009).

Με βάση λοιπόν τις απαντήσεις των παιδιών και τον αρχικό σχεδιασμό και βασισμένοι στην επιστημονική γνώση και την πολύχρονη εμπειρία τους, οι συνεργάτες του Κέντρου πρόληψης ΟΑΣΙΣ, σχεδίασαν ένα πλάνο βιωματικών παρεμβάσεων και βασίστηκαν σε ένα υλικό που αφορά στην πρόληψη της εξάρτησης από το Διαδίκτυο. Το παιδαγωγικό υλικό με τίτλο: “*Εθισμός στο Διαδίκτυο – Μια σύγχρονη μορφή εξάρτησης*”, έχει ως στόχο την ανάδειξη των αιτιών που μπορούν να οδηγήσουν σε μια προβληματική χρήση του Διαδικτύου, τη δημιουργία προβληματισμού στους μαθητές για τη σχέση τους με τον Η/Υ και το Διαδίκτυο, καθώς και την παρουσίαση των προτάσεών τους για τους παράγοντες που μπορούν να λειτουργήσουν προστατευτικά, ώστε η σχέση τους με τον Η/Υ και το Διαδίκτυο να χαρακτηρίζεται ως “υγιής”. Το παιδαγωγικό υλικό στηρίζεται στις αρχές της βιωματικής μάθησης. “*Η βιωματική μάθηση αποτελεί έναν εναλλακτικό τρόπο εκπαίδευσης που εκτείνεται πέρα από τα θρανία, τα σχολικά βιβλία, τη μετωπική διδασκαλία και την απομνημόνευση της ύλης*” (Τριλίβα & Αναγνωστοπούλου, 2008) και επιδιώκει την ενεργό συμμετοχή των παιδιών στη μάθηση. Οι μαθητές δουλεύουν σε ομάδες, επικοινωνούν τα βιώματά τους, επεξεργάζονται τις αντιδράσεις τους, θέτουν τους δικούς τους στόχους, εκφράζονται και δημιουργούν.

Το παιδαγωγικό υλικό “*Εθισμός στο Διαδίκτυο – Μια σύγχρονη μορφή εξάρτησης*” περιλαμβάνει 8 ενότητες, τις οποίες επιστημονικά στελέχη του Κέντρου Πρόληψης ΟΑΣΙΣ καθώς και η υπεύθυνη του Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων, επεξεργάζονται μαζί με τους μαθητές και τις μαθήτριες στην τάξη (Σαπουντζάκη & Σαπουντζάκης, 2014). Οι θεματικές ενότητες είναι οι εξής:

1. *Γνωριμία ομάδας και δημιουργία συμβολαίου λειτουργίας της ομάδας.* Αν και οι μαθητές γνωρίζονται τυπικά στην τάξη, το πρώτο πράγμα που κάναμε ήταν, μετά την απομάκρυνση των θρανίων και την τοποθέτηση της ομάδας σε κύκλο, να πουν τα παιδιά, ένα – ένα τα ονόματά τους καθώς και ποια είναι η αγαπημένη τους ασχολία στον ελεύθερο χρόνο τους. Δόθηκε έτσι η ευκαιρία στα παιδιά να μιλήσουν λίγο περισσότερο για τον εαυτό τους και αρκετά διαπίστωσαν με έκπληξη ότι υπάρχουν πράγματα που δεν γνωρίζουν για τους συμμαθητές τους, αν και έχουν μια κοινή πορεία στο σχολείο για αρκετό χρονικό διάστημα. Βάζοντας ένα μεγάλο χαρτί στη μέση του κύκλου καλέσαμε τους μαθητές να συνδιαμορφώσουμε τους κανόνες λειτουργίας της ομάδας.

Θέσαμε την ερώτηση: “Πως μπορούμε να συνεργαστούμε όλοι μαζί ως ομάδα; Τι μπορεί να μας βοηθήσει ώστε να λειτουργήσουμε όσο το δυνατόν καλύτερα;”. Τα παιδιά μίλησαν για σεβασμό, ευγένεια, αποδοχή όλων των απόψεων, εμπιστοσύνη, εχεμύθεια, ομαδικότητα, ισοτιμία. Αποτέλεσε έκπληξη για τα παιδιά η πρόσκληση – πρόκληση να θέσουν τα ίδια το πλαίσιο λειτουργίας της ομάδας, καθώς έχουν συνηθίσει να λειτουργούν σε ένα περιβάλλον όπου οι κανόνες επιβάλλονται από “πάνω”. Διαπιστώσαμε και εμείς με τη σειρά μας με ευχαρίστηση ότι τα παιδιά προσπαθούσαν να τηρούν τους κανόνες τους και κάθε φορά που κάποιος μαθητής καταστρατηγούσε τους κανόνες τα ίδια τα παιδιά προσπαθούσαν να τον επαναφέρουν. Το συμβόλαιο της ομάδας βρισκόταν αναρτημένο στην τάξη κάθε φορά που η ομάδα συναντιόνταν.

2. *Ηλεκτρονική ταυτότητα.* Στη 2η συνάντηση, με τη μέθοδο του ελεύθερου συνειρμού, ρωτήσαμε τα παιδιά αν συμμετέχουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, σε ποια από αυτά, πόσο χρόνο ξοδεύουν, πόσους φίλους έχουν και αν οι επαφές τους είναι πρόσωπα που γνωρίζουν και στον φυσικό κόσμο, ποια η αγαπημένη τους ασχολία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (φωτογραφίες, chatting, gaming κ.α). Διαπιστώσαμε ότι όλοι οι μαθητές συμμετέχουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και μάλιστα σε περισσότερα από ένα, είναι ενεργοί χρήστες, ενημερώνονται συνεχώς για αυτά που συμβαίνουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς συνδέονται από τα κινητά τους τηλέφωνα και παραμένουν on-line ακόμη και σε 24ωρη βάση, ανεβάζουν πολλές φωτογραφίες αβασάνιστα, χωρίς πολύ σκέψη, προτιμούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να επικοινωνήσουν, αρκετοί δήλωσαν ότι τους αρέσουν τα ψηφιακά παιχνίδια στα κοινωνικά δίκτυα. Αν και φάνηκε να έχουν γνώση των κινδύνων, έδειξαν να μην τους λαμβάνουν υπόψη (Κοντόπουλος et al., 2014).
3. *Τα αστέρια του χαρακτήρα μας.* Στην 3η συνάντηση οι μαθητές εργάστηκαν στην αρχή ατομικά. Ο καθένας ζωγράφισε ένα αστέρι σε χαρτί A4 και κλήθηκε σε κάθε μια ακτίνα του αστεριού να γράψει ένα χαρακτηριστικό του με το οποίο θεωρεί ότι ακτινοβολεί – ξεχωρίζει στο χώρο. Τα παιδιά στην αρχή έδειξαν να δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν στον εαυτό τους πράγματα που τους κάνουν να ξεχωρίσουν. Μετά από ενθάρρυνση ανταποκρίθηκαν. Στη συνέχεια κινήθηκαν στο χώρο, συνάντησαν ο ένας τον άλλον και διάβασαν τα αστέρια τους. Αφού συναντήθηκαν όλοι με όλους, επέστρεψαν στον κύκλο και συζητήσαμε σχετικά με το τι τους έκανε εντύπωση, αν υπάρχει κάτι που έμαθαν για τον εαυτό τους και τους άλλους, ρωτήθηκαν για την εικόνα του εαυτού τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, πως παρουσιάζουν τον εαυτό τους εκεί, πως θεωρούν ότι ξεχωρίζουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αν διαπιστώνουν ομοιότητες και διαφορές σε σχέση με αυτά που κατέγραψαν στα αστέρια τους. Οι μαθητές έδειξαν να προβληματίζονται, ιδιαίτερα όταν διαπίστωσαν ότι στο Διαδίκτυο δεν αποτυπώνεται συνήθως η πραγματική τους εικόνα, και ότι υπάρχουν πράγματα που εκεί δεν μπορούν να δείξουν ή ότι παρουσιάζουν κάτι άλλο από αυτό που θα ήθελαν. Στο τέλος της παρέμβασης πολλά παιδιά

ανέφεραν ότι η αυτή η δραστηριότητα τους άρεσε πολύ και τους έκανε εντύπωση.

4. *Επικοινωνία στο Διαδίκτυο.* Στην 4^η συνάντηση ασχοληθήκαμε με το θέμα της επικοινωνίας. Αρχικά οι μαθητές έγιναν ζευγάρια και η οδηγία ήταν ότι ο ένας θα αφηγηθεί κάτι στον άλλον και ο άλλος θα έχει το ρόλο του ακροατή ακολουθώντας τις οδηγίες που είχαν πάρει γραπτά και κρατώντας αυτές μυστικές. Στη συνέχεια οι ρόλοι θα άλλαζαν. Οι οδηγίες προς τους μαθητές ήταν, είτε να ακούν με προσοχή όταν ο άλλος μιλούσε, είτε να αδιαφορούν, να γυρνούν την πλάτη, να σηκώνονται και να φεύγουν κ.λ.π. Δόθηκε 10 λεπτά χρόνος για την παραπάνω δραστηριότητα και στη συνέχεια στον κύκλο της ολομέλειας, οι μαθητές συζήτησαν σε σχέση με τι τους έκανε εντύπωση, πως ένιωσαν όταν καταλάβαιναν ότι οι άλλοι τους ακούν με προσοχή, πως ένιωσαν όταν οι άλλοι δεν τους έδωσαν σημασία, ρωτήθηκαν τι είναι κατά τη γνώμη τους επικοινωνία και τι ουσιαστική επικοινωνία, καθώς και αν η επικοινωνία μέσω Διαδικτύου είναι τελικά ουσιαστική επικοινωνία. Η συνάντηση αυτή ήταν για εμάς μια έκπληξη κυρίως όσον αφορά στην αλλαγή στάσης και αντίληψης των παιδιών. Ενώ λοιπόν αρχικά τα παιδιά θεωρούσαν ότι η επικοινωνία στο Διαδίκτυο είναι πολύ ουσιαστική, μετά τη δραστηριότητα και τη συζήτηση που ακολούθησε, έδειξαν να προβληματίζονται και να διαπιστώνουν ότι στο Διαδίκτυο υπάρχει μεν επικοινωνία αλλά δεν την χαρακτηρίζουν πια ουσιαστική, καθώς λείπει η επαφή, το φυσικό πλησίασμα, η ανταλλαγή συναισθημάτων.
5. *Αναγνώριση των συναισθημάτων.* Στην 5^η συνάντηση ασχοληθήκαμε με το θέμα των συναισθημάτων, την αναγνώριση, έκφραση και διαχείρισή τους. Τα παιδιά κατέγραψαν σε μικρά χαρτάκια συναισθήματα, αφού δίπλωσαν τα μικρά χαρτάκια μπήκαν όλα σε ένα κουτί και στη συνέχεια ο καθένας τραβούσε τυχαία ένα χαρτάκι. Έγινε συζήτηση στην ολομέλεια για την ποικιλία και τη διαφορετικότητα των συναισθημάτων, καθώς και για τον τρόπο που τα εκφράζουμε και τα διαχειριζόμαστε. Στη συνέχεια τα παιδιά ρωτήθηκαν στην ολομέλεια για το πώς εκφράζουν τα συναισθήματά τους στο Διαδίκτυο και πως τα διαχειρίζονται, καθώς και αν παρατηρούν ομοιότητες και διαφορές σε σχέση με το φυσικό κόσμο. Τα παιδιά διαπίστωσαν ότι δεν μπορούν να είναι σίγουρα για τα συναισθήματα του άλλου στο Διαδίκτυο καθώς λείπει η βλεμματική επαφή, η έκφραση του προσώπου και του σώματος, και ότι δεν μπορεί κανείς να είναι βέβαιος για αυτά που ο άλλος λέει ότι αισθάνεται στο Διαδίκτυο. Διαπιστώσαμε ότι αυτό θορύβησε και ταρακούνησε αρκετά τα παιδιά, γιατί μπορεί να το ακούνε ότι αυτό συμβαίνει, αλλά οι διαπιστώσεις που τα ίδια κάνουν μέσα από τη συζήτηση είναι για αυτά πολύ ισχυρές.
6. *Συγκρούσεις στον πραγματικό και στον ψηφιακό κόσμο.* Στην 6^η συνάντηση μας απασχόλησε το θέμα των συγκρούσεων. Τα παιδιά σε ζευγάρια αρχικά συζήτησαν για τους πιο συνηθισμένους λόγους συγκρούσεων στην καθημερινότητά τους και τι κάνουν όταν αυτό συμβαίνει. Στην ολομέλεια ακούστηκαν οι απόψεις από όσα συζητήθηκαν στα ζευγάρια. Στη συνέχεια στην ολομέλεια συζη-

τήθηκε για το τι κάνουν όταν συγκρούονται καθώς και για το τι άλλο μπορούν να κάνουν, αν επιλέγουν να λύσουν τις διαφορές τους στο Διαδίκτυο και με ποιο τρόπο. Έγινε αρκετή συζήτηση για ύβρεις και απειλές στο Διαδίκτυο, για δημιουργία ψεύτικων προφίλ, για το γεγονός ότι μπορεί στο φυσικό κόσμο να επιλέγουν να μην επιλύσουν το πρόβλημά τους και να επιλέγουν να το λύσουν διαδικτυακά θεωρώντας ότι ίσως είναι έως και αόρατοι. Τα παιδιά έδειξαν να εντυπωσιάζονται ιδιαίτερα, όταν τους ανακοινώθηκε ότι στο Διαδίκτυο καταγράφονται και μένουν τα πάντα στο διαδικτυακό “αέρα”, ακόμα και όταν πιστεύουν ότι έχουν “κατεβάσει” τα λεγόμενά τους. Βέβαια, όπως παραδέχθηκαν οι περισσότεροι μαθητές, ήταν κάτι που το γνώριζαν αλλά η διαπίστωση από τους ίδιους τους εντυπωσίασε περισσότερο.

7. *Ο έξυπνος serfer*. Στην 7^η συνάντηση τα παιδιά δούλεψαν σε μικρές ομάδες, που κάθε φορά ήταν διαφορετικές και επιλεγμένες με τυχαίο τρόπο, και κλήθηκαν να δημιουργήσουν τον κατάλογο του έξυπνου serfer. Τους δόθηκαν χαρτιά A4 και μαρκαδόροι και κάθε ομάδα, αξιοποιώντας την εμπειρία της από τη συμμετοχή της στις παραπάνω δραστηριότητες, έπρεπε να φτιάξει ένα φυλλάδιο με ζωγραφιές και οδηγίες προς τους συμμαθητές τους που θα τους μιλούν για τη σωστή χρήση του Διαδικτύου.
8. Στην 8^η συνάντηση έγινε το κλείσιμο της ομάδας. Σε κάθε παιδί μοιράστηκε μια κόλλα A4 και με τίτλο: “Η ομάδα τελειώνει...” κάθε μαθητής κλήθηκε να καταγράψει ανώνυμα σκέψεις και συναισθήματα από την πορεία του στην ομάδα.

Εκτός από την εμπειρία συμμετοχής των μαθητών/-τριών στα βιωματικά σεμινάρια (Τριλίβα & Αναγνωστοπούλου 2008), επιχειρήθηκε ταυτόχρονα, με βάση τον αρχικό σχεδιασμό μια παράλληλη παρέμβαση σε θέματα τεχνικής φύσης που αφορούν κυρίως την ασφαλή χρήση του Διαδικτύου.

Στο κομμάτι αυτό, σχεδιάστηκαν παρεμβάσεις στα τμήματα που συμμετείχαν στην εκπαιδευτική δράση από τον Σύμβουλο Πληροφορικής, που εκπροσωπεί στην ΠΕ Σερρών το Θεματικό Δίκτυο για την Ασφάλεια στο Διαδίκτυο. Για την υλοποίηση αυτών των παρεμβάσεων, αξιοποιήθηκε η εμπειρία που αποκομίσαμε από τη μελέτη και την επεξεργασία των απαντήσεων των μαθητών/-τριών από τη συμπλήρωση του Pre-test του ερωτηματολογίου. Η παρέμβαση λάμβανε χώρο σε αίθουσα προβολών των συνεργαζόμενων σχολείων και ταυτόχρονα με τη συζήτηση, παρουσιάζονταν τα αποτελέσματα των απαντήσεων των μαθητών/-τριών, όπως επεξεργάστηκαν με τη χρήση του λογισμικού Google DataStudio. Η οπτικοποίηση των αποτελεσμάτων βοήθησε τα παιδιά να έχουν ξεκάθαρη και σαφή εικόνα των αποτελεσμάτων, αναφορικά με τις απόψεις που κατέθεσαν ανώνυμα τα ίδια, αλλά και οι συμμαθητές τους στα άλλα συνεργαζόμενα σχολεία της δράσης. Η συζήτηση και κατάθεση απόψεων εστίαζε κυρίως σε θέματα ασφαλούς χρήσης του Διαδικτύου δηλ. δημιουργία ασφαλούς κωδικού, τρόπους αποθήκευσης – υπενθύμισης κωδικών, δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων, χρήση κοινωνικών δικτύων, στοχευ-

μένη διαφήμιση, ηλεκτρονικά παιχνίδια. Δόθηκε επίσης έμφαση σε περιπτώσεις χρήσης παράνομου διαδικτυακού υλικού, περιπτώσεις διαδικτυακής παρενόχλησης και τους τρόπους αντιμετώπισης τέτοιων καταστάσεων με αναφορές στη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος.

Μετά την ολοκλήρωση των διδακτικών παρεμβάσεων από όλα τα μέλη της εκπαιδευτικής ομάδας (Σ.Σ.Ν.-Κέντρο Πρόληψης-Δίκτυο για την Ασφάλεια στο Διαδίκτυο), πραγματοποιήθηκε και η συμπλήρωση από τους μαθητές/-τριες του Post-test και πάλι στο εργαστήριο Πληροφορικής. Στην περίπτωση του Post-test, οι μαθητές/-τριες συμπλήρωσαν όχι το σύνολο των 78 ερωτήσεων, αλλά επιλεκτικά λιγότερες, αποκλειστικά με το κριτήριο εντοπισμού “μετατόπισης” απόψεων σε θέματα κυρίως στάσεων και συμπεριφορών στη χρήση του Διαδικτύου. Οι απαντήσεις των μαθητών επιβεβαίωσαν σε σημαντικό βαθμό τη χρησιμότητα των διδακτικών παρεμβάσεων, αφού παρατηρήθηκε διαφοροποίηση “προς το ορθό” των απαντήσεων τους σε ερωτήσεις που σχετίζονταν με τις παρεμβάσεις, όπως λ.χ. η δημιουργία, η χρήση και αποθήκευση ασφαλούς κωδικού.

Σε κάποιες περιπτώσεις σχολείων, εκδηλώθηκε ενδιαφέρον και υπήρξαν ενημερωτικές δράσεις σε συναντήσεις με τους γονείς και κηδεμόνες των σχολείων (Duerager & Livingstone 2012). Ανάλογες δράσεις έγιναν στα σχολεία και στο πλαίσιο της εφαρμογής της *Θεματικής Εβδομάδας*, ενός νέου θεσμού που υποστηρίχθηκε από το ΙΕΠ και εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το σχολικό έτος 2016-17.

Η υποστήριξη του Θεματικού Δικτύου και των υπευθύνων Σχολικών Συμβούλων για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ήταν συνεχής αδιάλειπτη και υποστηρικτική σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Λόγω των παράλληλων δράσεων και της προσπάθειας διάδρασης και συνεργασίας των συνεργαζόμενων σχολείων που συμμετέχουν πανελλαδικά στο Θεματικό Δίκτυο, επιτεύχθηκε μια eTwinning συνεργασία των μαθητών/-τριών του 6^{ου} Γυμνασίου Σερρών με το 4ο Γυμνάσιο Ηρακλείου Κρήτης, το οποίο συμμετέχει επίσης στο Πανελλήνιο Θεματικό Δίκτυο για την ασφάλεια στο Διαδίκτυο.

Στο κλείσιμο της σχολικής χρονιάς υλοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία, μια ενημερωτική εκδήλωση με θέμα: “*Εξάρτηση από το Διαδίκτυο και τις κινητές συσκευές*”, στην οποία συμμετείχαν εκπαιδευτικοί, γονείς, μαθητές/-τριες, εκπρόσωποι φορέων της τοπικής κοινωνίας και διαδικτυακά οι εκπρόσωποι του Θεματικού Δικτύου για την ασφάλεια στο Διαδίκτυο. Πραγματοποιήθηκαν παρουσιάσεις από διακεκριμένους επιστήμονες που δραστηριοποιούνται ερευνητικά και υποστηρικτικά, αναφορικά με την εξάρτηση (Μυλωνάς, 2009) των παιδιών από το Διαδίκτυο, οι οποίοι έδωσαν πολύτιμες συμβουλές και μετέφεραν την εμπειρία τους. Η εκδήλωση μεταδίδονταν ζωντανά από το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο. Στους μαθητές και τις μαθήτριες, καθώς και στους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην εκπαιδευτική δράση, επιδόθηκαν τιμητικοί έπαινοι.

3. Αποτελέσματα από την υλοποίηση της διδακτικής παρέμβασης.

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να μεταφέρει την εμπειρία εφαρμογής μιας διδακτικής πρακτικής που βασίστηκε στην αξιοποίηση της τεχνογνωσίας, της επιστημονικής γνώσης και της διδακτικής εμπειρίας των συνεργαζόμενων μερών. Τόσο οι φορείς που ασχολούνται με θέματα προβληματικών συμπεριφορών (Σ.Σ.Ν. και Κέντρο πρόληψης ΟΑΣΙΣ), όσο και οι συνεργάτες του Θεματικού Δικτύου, κατάφεραν να ενώσουν τις δυνάμεις τους, την επιστημονική γνώση και εμπειρία τους και να σχεδιάσουν, να υποστηρίξουν και να υλοποιήσουν μια εκπαιδευτική δράση που συνιστά παράδειγμα καλής πρακτικής. Το υλικό αυτής της δουλειάς είναι πρωτότυπο και μπορεί να αξιοποιηθεί και αναπαραχθεί από την εκπαιδευτική κοινότητα. Συνίσταται στην συνειδητοποίηση, ότι το σχολείο είναι δυνατό να ξεπερνά τις δυσκολίες και την ασφυξία του αναλυτικού προγράμματος και να δημιουργεί διεξόδους με δράσεις βιωματικού χαρακτήρα (Καμαρινού, 1998), που αφουγκράζεται τα προβλήματα που απασχολούν τους έφηβους μαθητές, την πραγματική ζωή και τις ανησυχίες των παιδιών.

Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε μέσα σε ένα κλίμα συγκίνησης και αίσθημα αλληλοκατανόησης. Τα παιδιά μετά το πέρας του προγράμματος δέθηκαν περισσότερο, βγήκαν από την νοοτροπία της τάξης και της μετωπικής διδασκαλίας και έγιναν ομάδα, επικοινωνήσαν πραγματικά και συνεργάστηκαν μεταξύ τους, ακόμη και παιδιά που ωριότερα την τάξη δεν είχαν πολλές επαφές. Τα παιδιά κατέγραψαν στα θετικά τον κύκλο της μάθησης, το ότι δηλ. βγήκαν τα θρανία από τη μέση, την ποικιλία των δραστηριοτήτων που τους έδινε τη δυνατότητα να αυτενεργήσουν, την ελευθερία γνώμης και έκφρασης καθώς και το γεγονός ότι δεν υπήρχε στις απαντήσεις τους λάθος ή σωστό, όλες οι απόψεις ήταν το ίδιο σημαντικές, και γίνονταν αποδεκτές με σεβασμό. Στα αρνητικά καταγράφουμε την έλλειψη χρόνου, πολλές φορές διαπιστώθηκε ότι μια διδακτική ώρα δεν ήταν αρκετή για την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων, καθώς και ότι σε κάποια σχολεία έπρεπε να συντονιστούν μεταξύ τους διαφορετικές ειδικότητες και εκπαιδευτικοί που παραχωρούσαν την ώρα τους για τη συνάντηση της ομάδας, γεγονός που δημιουργούσε αναστάτωση στο πρόγραμμα του σχολείου. Ακόμα, πολύ θετική ήταν η υποστήριξη από τους συλλόγους διδασκόντων των σχολείων που με χαρά δέχθηκαν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα. Η συνεργασία μεταξύ των φορέων για την εκπόνηση του προγράμματος καταγράφεται επίσης ως θετική, θέτοντας τις βάσεις για ακόμα περισσότερες συνεργασίες στο μέλλον.

4. Συζήτηση

Συμπερασματικά καταγράφουμε ότι βιώσαμε ένα διαφορετικό διεπιστημονικό τρόπο συνεργασίας, προσεγγίσαμε τα θέματα που απασχολούν τη χρήση του Δια-

δικτύου από τα παιδιά μέσα από τη δική του οπτική και εμπειρία ο καθένας και συνειδητοποιήσαμε ότι στα σύνθετα προβλήματα όπως πχ. η υπερβολική - αλόγιστη χρήση του Διαδικτύου, τα φαινόμενα εθισμού, ο διαδικτυακός εκφοβισμός, η έκθεση των προσωπικών δεδομένων, είναι μια πολυσύνθετη και πολυπαραγοντική συνιστώσα, για την οποία δεν αρκεί μόνο η διδασκαλία κανόνων, η κατάθεση γνώσης, αλλά η συντονισμένη προσπάθεια φορέων και ατόμων, δομών και εκπαιδευτικών, ώστε να διαγνωστούν, να ανιχνευτούν σε πρώτη φάση τα προβλήματα και μετέπειτα να δρομολογηθούν δράσεις παρέμβασης και αντιμετώπισής τους (Σοφός & Αργύρης 2010, Τσίτσικα 2011). Αισιοδοξούμε ότι τα αποτελέσματα που θα εξαχθούν, από την ανάλυση των δεδομένων των ερωτηματολογίων και της εμπειρίας που αποκτήθηκε από την εφαρμογή της εκπαιδευτικής δράσης, θα οδηγήσουν στην ανάληψη πρωτοβουλιών και στην υλοποίηση εκπαιδευτικών δράσεων, στο πλαίσιο αξιοποίησης των δεδομένων της υλοποιούμενης εκπαιδευτικής έρευνας δράσης.

Αναφορές

- Καμαρινού Δ. (1998). Βιωματική μάθηση στο σχολείο . Αθήνα: Paper graph.
- Κοντόπουλος Γ., Λαθιωτάκη Κ. & Σολανάκη Κ. (2014). Ενασχόληση νέων ενηλίκων με διαδικτυακά παιχνίδια χαρακτήρων και η επίδραση στη συμπεριφορά τους. Διπλωματική εργασία ΑΤΕΙ Κρήτης, Σχολή: ΣΕΥΠ, Τμήμα: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.
- Μυλωνάς, Π. (2009). Διαδίκτυο και εξάρτηση, Μεταπτυχιακή εργασία στα Πληροφοριακά Συστήματα, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Σαπουντζάκη Μ. & Σαπουντζάκης Ν. (2014). Εθισμός στο διαδίκτυο, επιπτώσεις από την κατάχρηση του διαδικτύου στη ζωή του σύγχρονου εφήβου και η σπουδαιότητα της πρόληψης από τον γονέα. Σχολή: ΣΕΥΠ, Τμήμα: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.
- Σολομωνίδου, Χ., Παπαστεργίου, Μ., & Τασιός, Α. (2007). Όψεις της σχέσης αγοριών και κοριτσιών με την τεχνολογία: αναπαραστάσεις και χρήσεις της τεχνολογίας στην καθημερινή ζωή. Στο Ε. Ντρενογιάννη, Φ. Σέρογλου, & Ε. Τρέσσου (Επ.), Φύλο και Εκπαίδευση: Μαθηματικά, Φυσικές Επιστήμες, Νέες Τεχνολογίες (275-291). Αθήνα: Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο.
- Σοφός, Α., Αργύρης, Π. (2010). Ηλεκτρονικά Παιχνίδια: Μια Έρευνα στο Βιόκοσμο των Νέων. Στο: Αθανασιάδης, Η. (Επιμ.), *Νέες Τεχνολογίες – Διαστάσεις Έρευνας στο Χώρο της Εκπαίδευσης και της Παιδαγωγικής* (σελ. 155-162). Αθήνα: Νέες Τεχνολογίες.
- Τσίτσικα Α. (2011). *Κατάχρηση Διαδικτύου στο Εφηβείο: η ηλικία των μεταβολών και των δυνατοτήτων*, Τόμος 1, Κεφάλαιο 24, 325-330.

Τριλίβα Σ. & Αναγνωστοπούλου Τ. (2008). Βιωματική μάθηση: ένας πρακτικός οδηγός για εκπαιδευτικούς και ψυχολόγους. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος

Σφακιανάκης Εμ, Σιώμος Κων. & Φλώρος Γ. (2012). *Εθισμός στο Διαδίκτυο και άλλες διαδικτυακές συμπεριφορές υψηλού κινδύνου*. Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα.

Φραγκουλίδου, Φ. (2006). Έφηβοι και διαδίκτυο: μελέτη των επιδράσεων του διαδικτύου στους έφηβους χρήστες. Διδακτορική Διατριβή, Α.Π.Θ. Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής. Τομέας Παιδαγωγικής.

Duerager, A. & Livingstone, S. (2012). How can parents support children's internet safety? *EU Kids Online*. London, UK.

Dugard, P., & Todman, J. (1995). Analysis of Pre-test-Post-test Control Group Designs in Educational Research, *Educational Psychology*, 15 (2), 181-198.

Solomonidou, C., & Mitsaki, A. (2009). Boys' and Girls'. Computer Activities and Learning in Internet Cafés. *The International Journal of Learning*, 16(11), (169-178).

Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Σερρών: <http://srv-dide.ser.sch.gr/didenew/>

Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων (Σ.Σ.Ν.) Σερρών: <http://ssn.ser.sch.gr/>

Διαπεριφερειακό Θεματικό Δίκτυο για την Ασφάλεια στο Διαδίκτυο: <http://isecurenet.sch.gr/portal/>

Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων & Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας "ΟΑΣΙΣ": <http://kpoasis.blogspot.gr/>

Abstract

This presentation presents the educational action that has been piloted in 5 high schools in Serres during the school year 2016-2017, in collaboration with the Youth Advisory Center Serres, the Pan-Hellenic Thematic Network on Internet Security and the Center for the Prevention of Dependence and Promotion of Psychosocial Health "OASIS".

The action was inspired by the discovery of excessive exposure of children lives and their personal data to the Internet and specifically to social networks. The engagement with the subject revealed the extent of children's ignorance about the safe and correct use of the internet, which is the basis for creating problems that, even when they occur in an extra-curricular context, affect their psychology and incommode school climate. This educational action has been an example of good practice for effective co-operation between actors and individuals, public bodies and teachers to address educational problems.

Keywords: Internet, social networks, personal data, safe use.